

Warszawa, dnia 31 października 2012 r.

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY

Al. Jana Christiana Szucha 12a

00-918 Warszawa

Skarżąca:

B S

ul.

reprezentowana przez:

Adw. Mikołaja Pietrzaka

Kancelaria Pietrzak & Sidor Sp. j.

ul. Sandomierska 8 lok. 5

02-567 Warszawa

SKARGA KONSTYTUCYJNA

Działając w imieniu B S , pełnomocnictwo przedkładałam w załączeniu, na podstawie art. 79 Konstytucji RP oraz art. 46 ust. 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U. Nr 102, poz. 643 z późn. zm.), składam skargę konstytucyjną i **wnoszę o stwierdzenie, że:**

art. 156 § 4 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.) oraz § 6 ust. 1, ust. 3 i ust. 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 lutego 2012 r. w sprawie sposobu postępowania z protokołami przesłuchań i innymi dokumentami lub przedmiotami, na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych albo zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji (Dz.U. z 2012 r., poz. 219)

jest niezgodny z

art. 2, art. 45 ust. 1, art. 42 ust. 2 oraz art. 32 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

Ostateczne rozstrzygnięcie w sprawie stanowi:

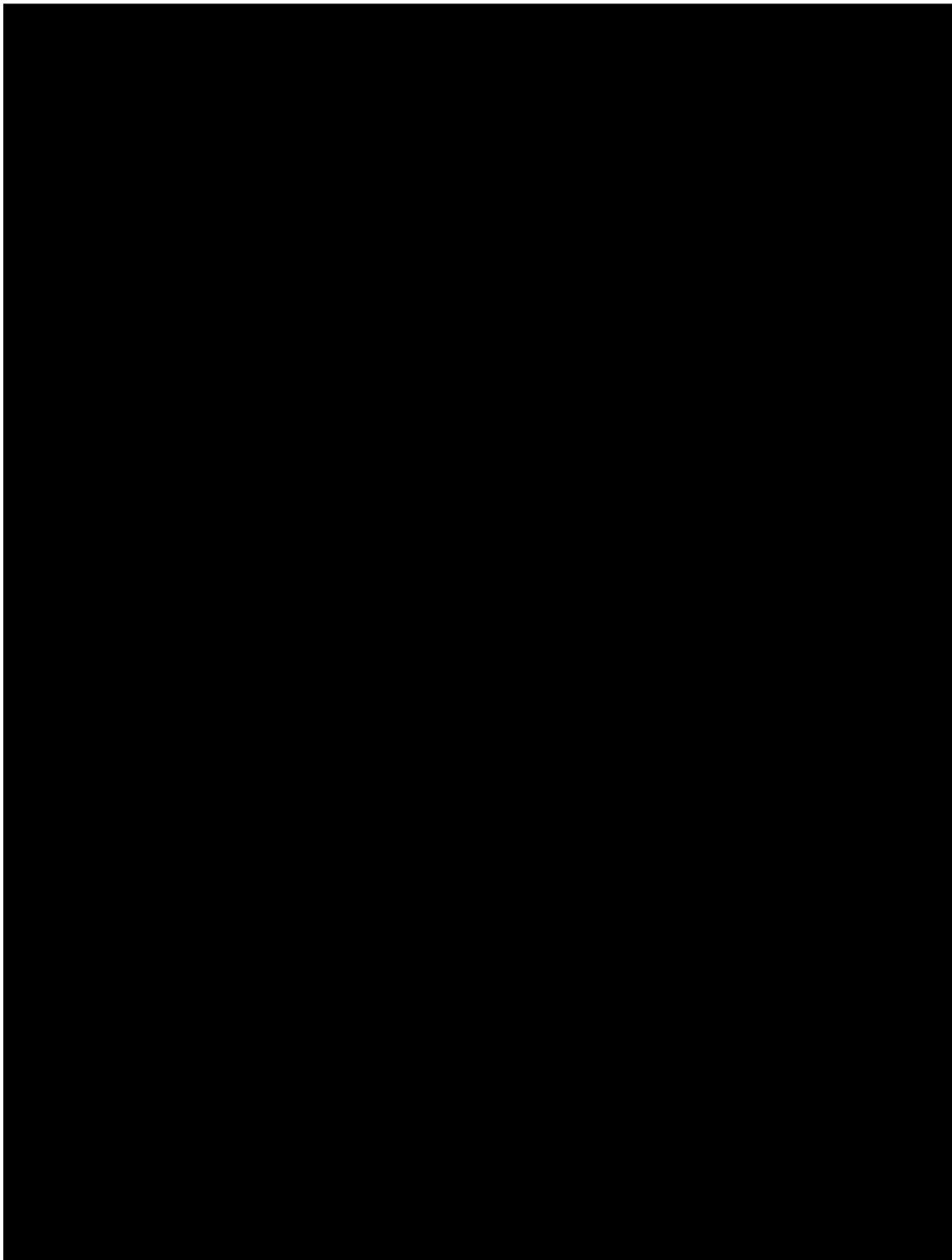
Zarządzenie Sędziego Sądu Okręgowego w W z dnia lipca 2012 r., sygn. akt o odmowie wydania obrońcy Skarżącej kserokopii, bądź odpisów materiałów niejawnych zgromadzonych w sprawie, w tym także oryginału lub kopii notatnika, w którym obrońca sporządzał notatki podczas zapoznawania się z materiałami niejawnymi.

UZASADNIENIE

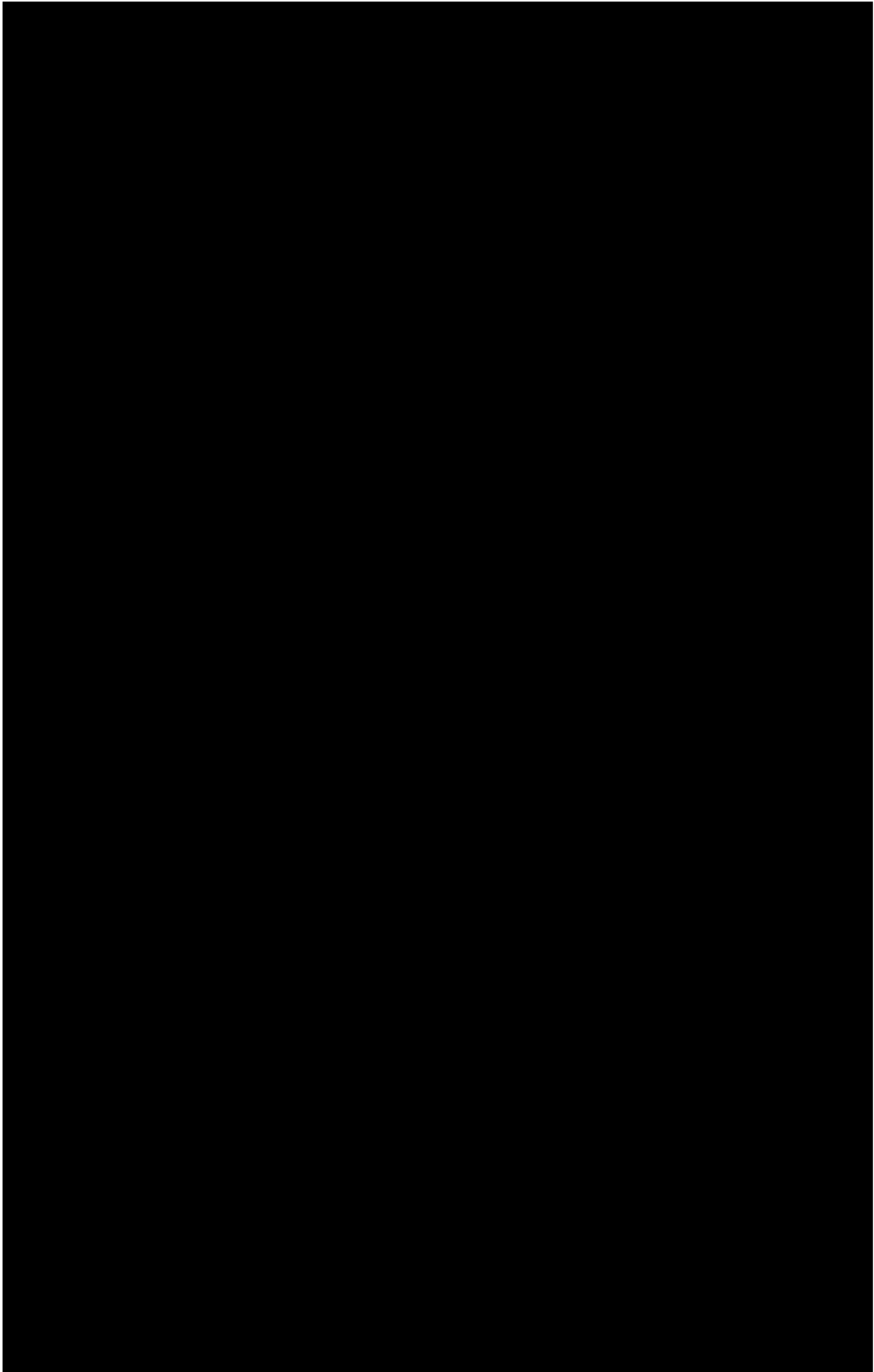
I. Stan faktyczny

W dniu czerwca 2008 r. Prokuratura Apelacyjna w P skierowała do Sądu Okręgowego w G akt oskarżenia przeciwko Skarżącej B S oraz M W

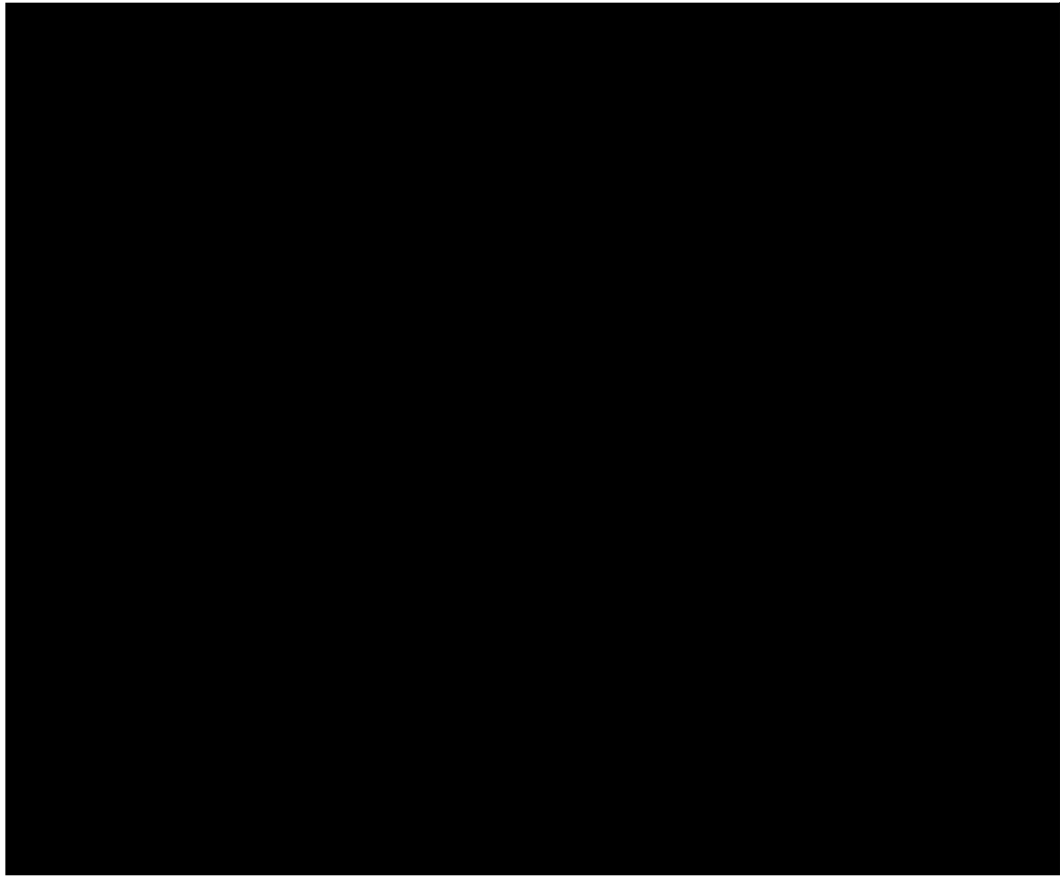
Prokuratura oskarżyła Skarżącą o to, że:

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.).

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

W skład materiału dowodowego stanowiącego podstawę oskarżenia przeciwko Skarżącej wchodzi zaznania dwóch świadków przesłuchiwanym w trybie art. 184 § 1 k.p.k., to jest tzw. świadków anonimowych. Dodatkowo istotną część materiału dowodowego stanowią materiały wytworzone przez Centralne Biuro Antykorupcyjne, które objęte są tajemnicą państwową. Stanowią one efekt stosowania wobec Skarżącej czynności operacyjno-rozpoznawczych.

W następstwie objęcia wskazanych materiałów klauzulą niejawności, na Skarżącą, występującą w roli oskarżonego w postępowaniu karnym oraz jej obrońców nałożone zostały ograniczenia w dostępie do tej części materiału dowodowego i sposobu korzystania z niego. Skarżąca i jej obrońcy mogą zapoznawać się z materiałami niejawnymi jedynie w kancelarii tajnej sądu, a jednocześnie nie dysponują oni prawem uzyskania odpisów i kserokopii tych dokumentów, jak również prawem sporządzania notatek podczas zapoznawania się z nimi w kancelarii tajnej. Nie dysponują oni również prawem sporządzania notatek podczas rozpraw odbywających się z wyłączeniem jawności ze względu na potrzebę ochrony tajemnicy państwowej.

Obrońcy Skarżącej w ramach postępowania karnego podejmowali kilka prób doprowadzenia do uzyskania pełnej możliwości realizacji prawa do obrony i prawa do sprawiedliwego procesu, poprzez uzyskanie dostępu do wszystkich materiałów niejawnym, uzyskanie możliwości sporządzania notatek podczas zapoznawania się z dokumentami o charakterze niejawnym znajdującymi się w kancelarii tajnej, jak również podczas rozpraw odbywających się z wyłączeniem jawności, a ponadto uzyskania kserokopii dokumentów o charakterze niejawnym.

W toku postępowania jurysdykcyjnego przed Sądem Okręgowym w W Wydział Karny, pismem z dnia 12 grudnia 2009 r. obrońcy Skarżącej wystąpili do Sądu z

wnioskiem o umożliwienie im sporządzania notatek i kserokopii z materiałów niejawnych, stanowiących materiały dowodowe w sprawie. Jednocześnie obrońcy Skarżącej zaręczyli, iż notatki i kserokopie te zostaną przedstawione jedynie oskarżonej oraz pozostałym obrońcom oskarżonej.

W uzasadnieniu wniosku obrońcy wskazali, iż świadomi są oni obowiązującego stanu prawnego, w szczególności treści przepisu § 10 ust. 3 rozporządzenia Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2003 r. w sprawie sposobu postępowania z protokołami przesłuchań i innymi dokumentami lub przedmiotami, na które rozciąga się obowiązek zachowania tajemnicy państwowej, służbowej albo związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji (Dz.U. Nr 108, poz. 1023 z późn. zm.) – dalej: „**Rozporządzenie z 2003 r.**” – oraz ograniczeń, jakie wynikają z tego przepisu w związku z istnieniem w postępowaniu karnym materiałów niejawnych. Obrońcy Skarżącej wskazali jednak na sprzeczność § 10 ust. 3 Rozporządzenia z Konstytucją RP oraz wiążącymi Rzeczpospolitą umowami międzynarodowymi, m.in. z Konwencją o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Uzasadnienie wniosku szeroko odwoływało się do orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczącego dostępu do materiałów niejawnych w postępowaniu o charakterze karnym w sprawach skarg wniesionych przeciwko Polsce.

Na mocy zarządzenia Przewodniczącego składu orzekającego z dnia stycznia 2010 r. odmówiono uwzględnienia wniosku obrońców Skarżącej w zakresie dotyczącym umożliwienia im sporządzania notatek i kserokopii z materiałów niejawnych, stanowiących materiały dowodowe w sprawie albowiem zgodnie z przepisem § 10 ust. 3 Rozporządzenia sporządzanie kopii, odpisów, wyciągów i notatek z dokumentów oraz akt oznaczonych klauzulą tajności jest niedopuszczalne.

Następnie, podczas rozprawy w dniu maja 2010 r., obrońca Skarżącej ponownie wystąpił do Sądu z wnioskiem o umożliwienie mu sporządzania notatek i kserokopii z materiałów niejawnych, znajdujących się w kancelarii tajnej, które stanowią materiał dowodowy w sprawie, jak również o umożliwienie sporządzania notatek w trakcie rozpraw odbywających się z wyłączeniem jawności.

Jednakże Sąd Okręgowy w W tym razem rozstrzygnięciem w formie postanowienia z dnia maja 2010 r. odmówił uwzględnienia wniosku o umożliwienie sporządzania notatek i kserokopii z materiałów niejawnych.

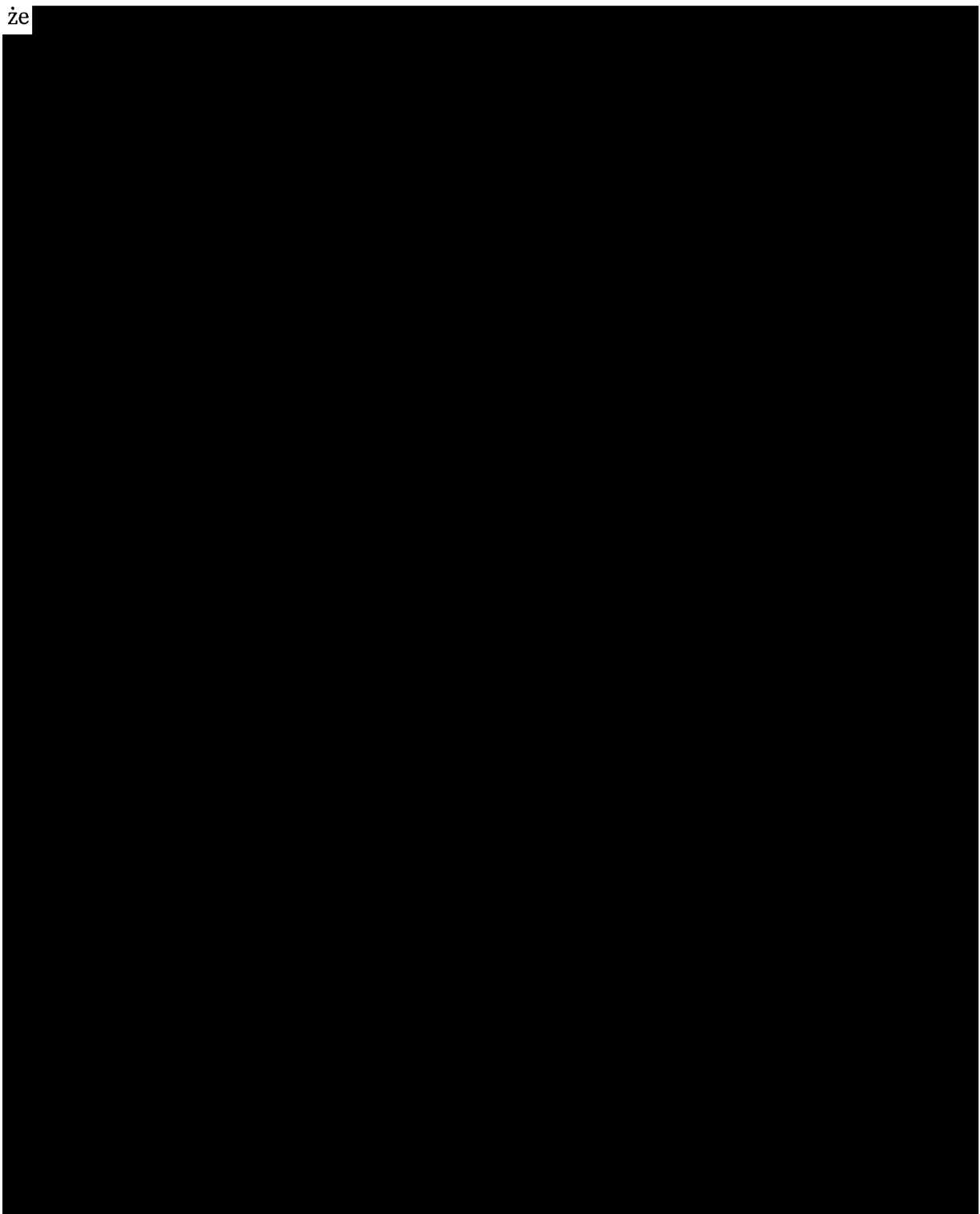
Uznając ww. postanowienie za ostateczne rozstrzygnięcie o konstytucyjnych wolnościach i prawach Skarżącej, pełnomocnik Skarżącej wniósł w dniu 15 sierpnia 2010 r. skargę konstytucyjną o zbadanie zgodności art. 156 § 4 zd. 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555) oraz § 10 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2003 r. w sprawie sposobu postępowania z protokołami przesłuchań i innymi dokumentami lub przedmiotami, na które rozciąga się obowiązek zachowania tajemnicy państwowej, służbowej albo związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji (Dz.U. Nr 108, poz. 1023 z późn. zm.) z art. 2, art. 45 ust. 1, art. 42 ust. 2 oraz art. 32 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

Rozporządzenie z 2003 r., którego przepis wskazany został w skardze konstytucyjnej, jako przedmiot kontroli, uchylone zostało rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 lutego 2012 r. w sprawie sposobu postępowania z protokołami przesłuchań i innymi dokumentami lub przedmiotami, na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych albo zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji (Dz.U. z 2012 r., poz. 219; dalej: „**Rozporządzenie z 2012 r.**”), którego przepis

określony wskazany został, jako przedmiot zaskarżenia w niniejszej sprawie. Rozporządzenie weszło w życie w dniu 13 marca 2012 r.

Jednocześnie relewantne przepisy Kodeksu postępowania karnego znowelizowane zostały ustawą o ochronie informacji niejawnych z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. Nr 182, poz. 1228 z późn. zm.). Ustawa weszła w życie w dniu 2 stycznia 2011 r.

Wyrokiem Sądu Okręgowego w W Wydział Karny z dnia maja 2012 r., sygn. akt Skarżąca uznana została za winną popełnienia czynu polegającego na tym, że

Sąd wymierzył Skarżącej karę lat pozbawienia wolności oraz karę grzywny w wysokości stawek dziennych przyjmując jedną stawkę dzienną za równoważną kwocie złotych. Ponadto Sąd orzekł wobec Skarżącej środki karne w postaci przepadku równowartości osiągniętej korzyści majątkowej w kwocie zł oraz pozbawienie praw publicznych na okres lat.

Obrońcy Skarżącej złożyli wniosek o sporządzenie uzasadnienia orzeczenia oraz doręczenie odpisu orzeczenia wraz z uzasadnieniem. Uzasadnienie nie zostało jeszcze doręczone obrońcom.

W zmienionym stanie prawnym obrońca Skarżącej w dniu czerwca 2012 r. wystąpił do Sądu Okręgowego w W z wnioskiem o wydanie kserokopii, bądź odpisów materiałów niejawnych zgromadzonych w sprawie oraz wydanie oryginału, bądź kopii notatnika, w którym obrońca sporządzał notatki podczas zapoznawania się z materiałami niejawnymi w kancelarii tajnej Sądu. Wniosek o dostęp do materiałów niejawnych uzasadniony został koniecznością realizacji przez oskarżoną prawa do obrony, w tym w szczególności na etapie przygotowania apelacji od wyroku sądu I instancji i realizacji prawa do dwuinстанcyjnego postępowania oraz skutecznego środka odwoławczego.

Po rozpoznaniu tego wniosku, zarządzeniem Sędziego Sądu Okręgowego w W z dnia lipca 2012 r., sygn. akt odmówiono wydania obrońcy Skarżącej kserokopii, bądź odpisów materiałów niejawnych zgromadzonych w sprawie, w tym także oryginału lub kopii notatnika, w którym obrońca sporządzał notatki podczas zapoznawania się z materiałami niejawnymi.

Zarządzenie to jest niezaskarżalne. W ocenie Skarżącej stanowi ono ostateczne rozstrzygnięcie o konstytucyjnych wolnościach i prawach Skarżącej.

W międzyczasie, postanowieniem z dnia 10 lipca 2012 r., sygn. akt SK 25/10, Trybunał Konstytucyjny umorzył postępowanie w sprawie skargi konstytucyjnej wniesionej w dniu 15 sierpnia 2010 r., na podstawie art. 39 ust. 3 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym.

Skarżąca ma świadomość, że w związku z postępowaniem karnym prowadzonym przeciwko niej wniesiona i rozpoznana została już jedna skarga konstytucyjna dotycząca kwestii dostępu do materiałów niejawnych wchodzących w skład materiałów dowodowych w sprawie. Jednakże w związku ze zmienionym stanem prawnym i uzyskaniem nowego ostatecznego rozstrzygnięcia o wolnościach i prawach Skarżącej, na podstawie nowych regulacji normatywnych, Skarżąca zdecydowała się na ponowne wniesienie skargi konstytucyjnej, jako przedmiot kontroli czyniąc nowe uregulowania.

II. Uzasadnienie zarzutów niezgodności z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej

1. Konstytucyjne wolności i prawa, które zostały naruszone ostatecznym rozstrzygnięciem sądu

W ocenie Skarżącej w wyniku zastosowania przez Sąd Okręgowy w W przepisów art. 156 § 4 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm. – dalej: „**k.p.k.**”) oraz § 6 ust. 1, ust. 3 i ust. 6 rozporządzenia z 2012 r., doszło do naruszenia praw Skarżącej wyrażonych w art. 2, art. 45 ust. 1, art. 42 ust. 2 oraz art. 32 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, które przyjęło postać nieproporcjonalnego ograniczenia prawa oskarżonego do sprawiedliwego i rzetelnego procesu karnego, opartego o zasadę kontrydiktoryjności i wynikającą z niej zasadę równości broni procesowych stron procesu, a jednocześnie prawa oskarżonego do obrony. W stosunku do Skarżącej doszło do naruszenia, wynikających z przywołanych wzorców kontroli konstytucyjnej, prawa oskarżonego do przygotowania się do skutecznej obrony, prawa do nieskrępowanego dostępu do całości materiału dowodowego stanowiącego podstawę oskarżeń przeciwko niemu i orzekania przez sąd oraz prawa dostępu do materiału dowodowego oskarżonego i jego obrony z jednej, a oskarżyciela publicznego z drugiej strony na zasadach równości broni procesowych stron procesu karnego opartego o zasadę kontrydiktoryjności.

W konsekwencji istnienia w procesie znacznej ilości materiałów o charakterze niejawnym i wynikających z tego faktu daleko idących ograniczeń w dostępie do tych materiałów i korzystania z nich, proces karny przeciwko Skarżącej stracił charakter procesu kontrydiktoryjnego, opartego o zasadę równości broni procesowych, w którym oskarżonemu służy prawo do skutecznej obrony i w którym może on realizować prawo do rzetelnego i sprawiedliwego procesu.

Dlatego też w ocenie Skarżącej art. 156 § 4 k.p.k. oraz § 6 ust. 1, ust. 3 i ust. 6 rozporządzenia z 2012 r. jest niezgodny z art. 2, art. 45 ust. 1, art. 42 ust. 2 oraz art. 32 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

2. Szczegółowe uzasadnienie stawianych zarzutów

Ogólną regułą obowiązującą w procesie karnym jest jego jawność, zarówno wewnętrzna, jak i zewnętrzna. Zasada jawności czerpie swoje źródło z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, stosownie do którego każdy ma prawo do jawnego rozpatrzenia sprawy.

Jawność zewnętrzna polega na publicznym charakterze rozpraw przed sądami. Na poziomie ustawowym jest ona gwarantowana w art. 355 zdanie 1 k.p.k., stosownie do którego rozprawa odbywa się jawnie. Jawność wewnętrzna polega natomiast na znajomości i dostępie stron procesu do całości materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie, który stanowi podstawę oskarżeń przeciwko oskarżonemu oraz orzekania przez sąd. Na poziomie ustawowym jest ona gwarantowana w art. 156 § 1 i § 2 k.p.k., stosownie do których stronom i obrońcom udostępnia się akta sprawy sądowej i daje możliwość sporządzenia z nich odpisów, a jednocześnie na wniosek oskarżonego lub jego obrońcy wydaje się odpłatnie kserokopie dokumentów z akt sprawy.

Jawność doznaje istotnych ograniczeń w sytuacji, gdy w skład zgromadzonego materiału dowodowego wchodzi materiały o charakterze niejawnym. Na poziomie jawności

wewnętrznej, strony co prawda mają dostęp do takich dokumentów, jednak w sytuacji takiej dochodzi do bardzo daleko idących obostrzeń dla oskarżonego i jego obrońcy.

Stosownie do art. 156 § 4 k.p.k., jeżeli zachodzi niebezpieczeństwo ujawnienia informacji niejawnych o klauzuli tajności „tajne” lub „ściśle tajne”, przeglądanie akt, sporządzanie odpisów i kserokopii odbywa się z zachowaniem rygorów określonych przez prezesa sądu lub sąd. Uwierzytelnionych odpisów i kserokopii nie wydaje się, chyba że ustawa stanowi inaczej.

Zagadnienia te rozwija Rozporządzenie z 2012 r., wydane przez Ministra Sprawiedliwości na podstawie delegacji ustawowej, zawartej w art. 181 § 2 k.p.k. Stosownie do § 6. ust. 1. Rozporządzenia z 2012 r. dokumenty, akta lub przedmioty oznaczone klauzulą tajności, z wyjątkiem tych, o których mowa w art. 184 § 1 i art. 156 § 5a Kodeksu postępowania karnego, są udostępniane stronom, obrońcom i pełnomocnikom oraz przedstawicielom ustawowym na zarządzenie prezesa sądu, a przed uprawomocnieniem się orzeczenia - na zarządzenie przewodniczącego składu orzekającego, a w postępowaniu przygotowawczym – na zarządzenie prokuratora. Stosownie do § 6 ust. 2 w zarządzeniu, o którym mowa w ust. 1, należy wskazać osobę uprawnioną do przejrzenia dokumentów, akt lub przedmiotów oznaczonych klauzulą tajności, określić zakres, sposób, a także miejsce ich udostępnienia, zgodnie z przepisami o ochronie informacji niejawnych. Jeżeli osoba uprawniona o to wnosi, należy polecić założenie trwale oprawionego zbioru dokumentów do sporządzenia notatek i określić jego klauzulę tajności odpowiadającą najwyższej klauzuli tajności udostępnianych dokumentów, akt lub przedmiotów. Trwale oprawiony zbiór dokumentów do sporządzania notatek z dokumentów i akt oraz do przejrzenia przedmiotów oznaczonych klauzulą tajności, zwany dalej "zbiorem dokumentów", tworzy się odrębnie dla każdej osoby uprawnionej, a także przechowuje się i udostępnia w kancelarii tajnej albo w innych pomieszczeniach sądu lub prokuratury zgodnie z przepisami o ochronie informacji niejawnych (§ 6 ust. 3 Rozporządzenia z 2012 r.). Zbiór dokumentów stanowi natomiast załącznik do akt sprawy i podlega rejestracji w urzędzeniu ewidencyjnym (§ 6 ust. 4 Rozporządzenia z 2012 r.). Zbiór dokumentów udostępnia się wyłącznie osobie uprawnionej, dla której został utworzony (§ 6 ust. 5 Rozporządzenia z 2012 r.).

Stosownie do § 6 ust. 6 Rozporządzenia z 2012 r. kopie, odpisy, wyciągi i zbiory dokumentów mogą być udostępnione przez sąd wskazanym osobom uprawnionym na zasadach określonych w art. 156 § 4 Kodeksu postępowania karnego poza kancelarią tajną lub innymi pomieszczeniami sądu, podczas rozprawy lub posiedzenia, wyłącznie na sali, gdzie odbywa się rozprawa lub posiedzenie. Zarówno więc akta, jak i notatki oraz ewentualne kopie akt i odpisy akt są udostępniane stronom i obrońcom w kancelarii tajnej oraz na sali rozpraw.

Istnienie w postępowaniu karnym materiałów niejawnych może pociągnąć za sobą również inne obostrzenia, przewidziane w art. 100 §5, art. 106, art. 157 § 2, art. 181, art. 338 § 3, art. 360-art. 362 i art. 364 § 2 k.p.k.

Znaczną część dowodów będących podstawą aktu oskarżenia przeciwko Skarżącej stanowią materiały niejawne. Kilka tysięcy kart akt sądowych stanowią materiały niejawne, wytworzone przez funkcjonariuszy Centralnego Biura Antykorupcyjnego w następstwie prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych. W związku z tym faktem, do udostępnienia stronom tychże materiałów zastosowanie mają wskazane wyżej reguły szczegółowo precyzowane przez Rozporządzenie z 2012 r.

Art. 45 Konstytucji RP gwarantuje każdemu prawo do sprawiedliwego procesu. Z tego zapisu wywodzi się szereg zasad obowiązujących w procesie karnym demokratycznego

państwa prawnego, jakim stosownie do art. 2 jest Rzeczpospolita Polska. Należy tu wymienić przede wszystkim zasadę kontradyktoryjności postępowania oraz zasadę równości broni. Przy czym zasadę równości broni procesowych stron procesu karnego można również wyprowadzać z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP, który gwarantuje zasadę równości wobec prawa. Zgodnie z przytoczonymi zasadami, modelowy proces karny powinien polegać na tym, że dwie strony – prokurator i oskarżony – przedstawiają bezstronnemu sądowi swoje racje. Aby było to możliwe, niezbędna jest z kolei pełna realizacja zasady równości broni, która wymaga m.in. umożliwienia oskarżonemu i jego obrońcy dostępu do materiału dowodowego na tych samych zasadach, na jakich dostęp ten ma oskarżyciel publiczny. Jednocześnie art. 42 ust. 2 Konstytucji RP, gwarantuje każdemu, przeciwko komu prowadzone jest postępowanie karne, prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania. W ujęciu materialnym prawo do obrony sprowadza się do nałożenia na państwo obowiązku efektywnego zapewnienia oskarżonemu możliwości przygotowania się do skutecznej obrony. W ujęciu formalnym prawo do obrony obejmuje prawo ustanowienia i korzystania z pomocy obrońcy. Analogiczne standardy ochrony praw oskarżonego w procesie karnym przewiduje art. 6 ust. 1 i ust. 3 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. W zakresie prawa do obrony, w art. 6 ust. 3 lit. b nakłada ona obowiązek po stronie Państwa – sygnatariusza stworzenia oskarżonemu i jego obrońcy możliwości przygotowania obrony. Pod możliwością tą Konwencja rozumie zapewnienie odpowiedniej ilości czasu oraz stworzenie warunków, w których oskarżony oraz jego obrońca mogą zapoznać się z materiałem dowodowym.

Oceniając realizację prawa do obrony w każdej sprawie karnej, należy rozważyć praktyczną możliwość realizacji tego prawa. W przedmiotowej sprawie duża część materiału dowodowego objęta jest tajemnicą państwową, co oznacza, że akta postępowania znajdują się w kancelarii tajnej i ich udostępnienie podlega rygorom określonym w przepisach Kodeksu postępowania karnego oraz Rozporządzenia z 2012 r.. Zauważyć jednak należy, że podczas postępowania przygotowawczego akta postępowania przechowywane były w kancelarii tajnej, która mieściła się w siedzibie prokuratury prowadzącej postępowanie. Oznacza to, że prokurator miał w praktyce nieograniczony dostęp do akt przez wiele miesięcy, co umożliwiło mu dogłębne zapoznanie się z nimi. Obrońca natomiast takiego dostępu nie posiadał. Niezależnie od tego, w istniejącym stanie normatywnym, również na etapie postępowania sądowego istnieją dysproporcje pomiędzy sytuacją oskarżonego i jego obrońców oraz oskarżyciela publicznego. Prokurator dysponuje bowiem uprawnieniem, przewidzianym w art. 158 § 1 k.p.k. oraz § 15 ust. 1 Rozporządzenia, zażądania przekazania mu akt postępowania celem ich przejrzenia. Prokurator może zatem zażądać przekazania mu akt sprawy, z którymi w sposób swobodny zapoznawać może on się w kancelarii tajnej prokuratury.

W przedmiotowej sprawie, przy tak znacznej ilości akt niejawnych, faktyczna możliwość zapoznania się z częścią niejawną akt była dużo mniejsza dla obrońcy niż dla prokuratora, pomimo, iż obrońca formalnie posiadał taką samą możliwość zapoznania się z materiałami niejawnymi. Ze względu na obszerność materiału dowodowego o charakterze niejawnym istotne problemy stwarza już samo zapoznanie się ze zgromadzonym materiałem, wynikające z faktu, że możliwe jest ono jedynie w kancelarii tajnej sądu i każdorazowo wymaga zgody w formie zarządzenia sędziego. Natomiast w sytuacji, gdy przy zapoznawaniu się z materiałami nie można było jednocześnie stosownie do regulacji Rozporządzenia z 2003 r. sporządzać notatek, a w chwili obecnej choć co prawda można je sporządzać, ale można z nich korzystać jedynie w kancelarii tajnej i na Sali rozpraw, zupełnie wyłącza możliwość skutecznego przygotowania się do obrony. W połączeniu z brakiem możliwości

uzyskania kopii materiałów niejawnych, stan taki iluzorycznym czyni realizację prawa do obrony.

Oczywistym jest, że kancelaria tajna, w której przechowywane są dokumenty objęte tajemnicą państwową, nie może mieścić się w budynku innym, niż budynek prokuratury lub sądu, ze względu na konieczność ochrony informacji zawartych w tychże dokumentach. Powinny jednak istnieć instrumenty pozwalające na maksymalną niwelację tych różnic, jak możliwość sporządzania notatek lub kserokopii z tych akt przez oskarżoną i jej obrońcę, które można wynieść poza budynek Sądu i swobodnie z nich korzystać.

W przedmiotowej sprawie istotne jest rozważenie problemu przedmiotu ochrony § 6 Rozporządzenia z 2012 r., którym jest informacja zawarta w dokumentach o określonej klauzuli niejawności. Informacja ta ma być chroniona przed ujawnieniem jej osobom do tego niepowołanym. Skoro obrońca i oskarżony mają dostęp do akt postępowania – w tym akt niejawnych, będących podmiotem Rozporządzenia z 2012 r., tak więc nie są osobami nieuprawnionymi – przedmiot tego Rozporządzenia przestaje być w stosunku do nich aktualny. Skoro więc brak jest przedmiotu ochrony – w zakresie, w jakim informacja podlegająca ochronie została ujawniona zgodnie z przepisami – nielogicznym jest utrudnianie Skarżącej i jej obrońcy zapoznanie się z tą informacją. Tymczasem w przedmiotowej sprawie, pomimo – jak wskazano wyżej – formalnej możliwości zapoznania się z informacją, brak jest realnej możliwości takiego działania. Akta postępowania chronione jako niejawne liczą kilka tysięcy stron. Co za tym idzie, niemożliwe jest poprawne dokonanie analizy informacji w nich zawartych bez możliwości sporządzania notatek lub sporządzenia kserokopii akt i korzystanie z nich poza Sądem. Wobec ogromnej ilości informacji znajdujących się w aktach niejawnych, doniosłych z punktu widzenia obrony, sytuacja ta znacznie utrudnia realizację prawa do obrony.

Zdaniem Skarżącej, przepis art. 156 § 4 k.p.k. oraz przepis § 6 Rozporządzenia z 2012 r. sprzeczny jest z przywołanymi wyżej przepisami Konstytucji RP, bowiem faktycznie uniemożliwia odpowiednie przygotowanie się i udział Skarżącej i obrońcy w procesie, chociażby ze względu na brak możliwości oceny materiału dowodowego świadczącego na korzyść lub niekorzyść Skarżącej i brak możliwości weryfikacji tegoż materiału dowodowego.

Europejski Trybunał Praw Człowieka wielokrotnie wypowiadał się w kwestii ograniczeń w dostępie do akt postępowania, wynikających z niejawności materiałów, za każdym razem wskazując, że pełna realizacja prawa do obrony oraz zasada równości broni procesowych wymaga, aby obrońca mógł swobodnie zapoznać się z materiałami postępowania, robiąc notatki, odpisy i kopie.

Europejski Trybunał Praw Człowieka wypracował w tym zakresie utrwaloną i konsekwentną linię orzecniczą przedstawiając je m.in. w następujących orzeczeniach: wyroku z dnia 24 kwietnia 2007 r. w sprawie *Matyjek przeciwko Polsce* (skarga nr 38184/03); wyroku z dnia 17 lipca 2007 r. w sprawie *Bobek przeciwko Polsce* (skarga nr 68761/01); wyroku z dnia 15 stycznia 2008 r. w sprawie *Luboch przeciwko Polsce* (skarga nr 37469/05); wyroku z dnia 17 lutego 2009 r. w sprawie *Jałowiecki przeciwko Polsce* (skarga nr 34030/07); wyroku z dnia 28 kwietnia 2009 r. w sprawie *Rasmussen przeciwko Polsce* (skarga nr 38886/05), wyroku z dnia 5 stycznia 2010 r. w sprawie *Wrona przeciwko Polsce* (skarga nr 23119/05) oraz wyroku z dnia 8 czerwca 2010 r. w sprawie *Górny przeciwko Polsce* (skarga nr 50399/07).

We wszystkich wskazanych wyżej sprawach Trybunał uznał, że doszło do naruszenia art. 6 § 1 w związku z art. 6 § 3 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych

Wolności. Przepisy te przewidują standardy ochrony jednostki w postępowaniu karnym analogiczne do tych gwarantowanych przez Konstytucję RP w jej art. 45 ust. 1 oraz art. 42 ust. 2. Trybunał konsekwentnie stwierdza, że ograniczenia w dostępie do akt postępowania w zakresie obejmującym materiały niejawne prowadzą do naruszenia prawa do rzetelnego procesu polegającego na naruszeniu zasady równości broni procesowych oraz prawa do skutecznej obrony.

W wyroku z dnia 17 lipca 2007 r. w sprawie *Bobek przeciwko Polsce* (skarga nr 68761/01) Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdził, że: „Trybunał uważa, iż z powodu tajności dokumentów oraz ograniczeń osoby lustrowanej w dostępie do akt – w szczególności w porównaniu do uprzywilejowanej pozycji Rzecznika Interesu Publicznego w postępowaniu lustracyjnym, możliwość skarżącej rozstrzygnięcia jej sprawy w sposób rzetelny była poważnie zredukowana.”

W wyroku z dnia 24 kwietnia 2007 r. w sprawie *Matyjek przeciwko Polsce* (skarga nr 38184/03) Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdził, że: „Trybunał pragnie powtórzyć, iż zgodnie z zasadą równowagi broni, jako jedną z zasad bardziej szerokiej definicji sprawiedliwego procesu, każda strona musi mieć zapewnioną godziwą możliwość przedstawienia swojej sprawy na warunkach, które nie stawiają jej w znacznie bardziej niekorzystnej sytuacji niż jej oponenta (...) Trybunał pragnie powtórzyć, iż skuteczne uczestnictwo oskarżonego w procesie karnym musi równocześnie zapewniać mu prawo do gromadzenia notatek w celu ułatwienia przeprowadzenia własnej obrony, niezależnie od tego czy jest on reprezentowany przez adwokata (zobacz *Pulicino przeciwko Malcie (dec.)*, nr 45441/99, 15 czerwca 2000 r.). Fakt, iż skarżący nie mógł wynosić swoich notatek zrobionych podczas rozprawy lub w kancelarii tajnej, aby przedstawić je biegłemu lub użyć w innym celu, w zasadniczy sposób uniemożliwiło mu wykorzystanie informacji w nich zawartych i zmusiło do powoływania się wyłącznie na swoją pamięć.(...) Po trzecie, Trybunału nie przekonuje argumentacja Rządu, iż podczas procesu takie same ograniczenia dotyczące dostępu do niejawnych dokumentów obowiązywały również Rzecznika Interesu Publicznego. Na podstawie przepisów prawa wewnętrznego, Rzecznikowi, jako instytucji publicznej, przysługiwały takie same uprawnienia jak prokuratorowi. Na podstawie artykułu 17 (e) ustawy lustracyjnej, Rzecznik Interesu Publicznego miał prawo dostępu do pełnej dokumentacji dotyczącej osoby lustrowanej, a stworzonej, między innymi, przez byłe służby bezpieczeństwa. W razie potrzeby mógł przesłuchiwać świadków i zlecać sporządzanie opinii biegłych. Rzecznik miał również do swojej dyspozycji kancelarię tajną oraz pracowników posiadających oficjalne dopuszczenie do dokumentów uważanych za tajemnicę państwową, którzy zostali zatrudnieni w celu analizy oświadczeń lustracyjnych w kontekście istniejących dokumentów oraz w celu przygotowywania akt do procesów lustracyjnych.”

Analogiczna argumentacja została przedstawiona w wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 28 kwietnia 2009 r. w sprawie *Rasmussen przeciwko Polsce* (skarga nr 38886/05). Ponadto w tej sprawie Trybunał stwierdził, że: „Mając na względzie powyższe, Trybunał uważa, że w związku z niejawnością dokumentów oraz ograniczeniami lustrowanego w dostępie do nich, przede wszystkim w porównaniu z uprzywilejowaną pozycją Rzecznika Interesu Publicznego, realizacja prawa skarżącej do rzetelnego procesu została istotnie ograniczona. Zważywszy na specyficzny charakter postępowań lustracyjnych i kumulację wyżej wskazanych okoliczności i reguł, Trybunał uważa, że w praktyce doprowadziły one do nałożenia na skarżącą nierealistycznych obciążeń,

pozostających w sprzeczności z wymogami zasady rzetelnego procesu oraz zasady równości broni stron postępowania.”

Powyższe orzeczenia – pomimo różnic przedmiotowych z niniejszą sprawą – znajdują w niej pełne zastosowanie. Z jednej strony Trybunał stwierdził bowiem, że postępowanie lustracyjne należy oceniać z punktu widzenia wymogów stawianych przez Konwencję postępowaniu karnemu, z drugiej natomiast strony, w zakresie dostępu do materiałów niejawnych w postępowaniu lustracyjnym, w tym uprawnień Rzecznika Interesu Publicznego, zastosowanie znajdowały i znajdują przepisy Kodeksu postępowania karnego, stosowane w zakresie nieuregulowanym w ustawie lustracyjnej w sposób odpowiedni. Te same przepisy Kodeksu znalazły zastosowanie w okolicznościach sprawy Skarżącej. Tak więc, skoro przy odpowiednim zastosowaniu przepisów Trybunał uznał, że faktyczne ograniczenie dostępu do akt stanowi naruszenie Konwencji, tym bardziej jej naruszeniem będzie sytuacja, w której przepisy procedury karnej stosuje się wprost.

Ponadto wskazać należy, że w czasie, kiedy prowadzone były postępowania będące przedmiotem wyżej wskazanych orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, przepisy dotyczące postępowania z materiałami niejawnymi pozwalały na sporządzanie notatek z akt. W obecnym stanie normatywnym, tj. po wejściu w życie Rozporządzenia z 2012 r., mamy do czynienia z analogiczną sytuacją. Notatki oskarżona i obrońcy co prawda mogą sporządzać, jednakże nie można z nich korzystać poza kancelarią tajną i salą rozpraw.

Skarżąca nie kwestionuje, że w postępowaniu karnym mogą pojawić się sytuacje, w których w ramach zgromadzonego materiału dowodowego znajdują się materiały o charakterze niejawnym, a konieczność ochrony bezpieczeństwa państwa uniemożliwia zdjęcie z nich klauzuli niejawności. Jednakże sytuacje takie mogą mieć charakter jedynie zupełnie wyjątkowy i muszą być one ograniczone do absolutnego minimum. Zarówno jeśli chodzi o ilość procesów, w których takie materiały są wykorzystywane, jak i o objętość takich materiałów w konkretnym procesie. W żadnym jednak razie nie jest możliwe, aby materiały niejawne stanowiły znakomitą większość zgromadzonego przeciwko oskarżonemu materiału dowodowego. Proces traci wówczas charakter procesu kontradyktoryjnego, opartego o zasadę równości broni procesowych, w którym oskarżonemu służy prawo do skutecznej obrony i w którym może on realizować prawo do rzetelnego i sprawiedliwego procesu.

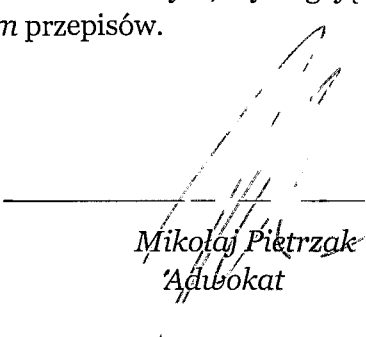
Obostrzenia w dostępie do materiałów niejawnych i sposobie korzystania z nich podlegać muszą ocenie z punktu widzenia proporcjonalności ograniczeń wskazanych wyżej procesowych uprawnień oskarżonego, w rozumieniu art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. W okolicznościach niniejszej sprawy brak jest uzasadnienia w utrzymywaniu tak daleko idących ograniczeń. Materiał niejawny zgromadzony w sprawie to w znakomitej większości stenogramy nagrań dokonanych przez Centralne Biuro Antykorupcyjne podczas prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych. Brak jest jakiegokolwiek uzasadnienia w utrzymywaniu ich niejawności w całości w sytuacji, gdy stały się materiałem dowodowym w postępowaniu karnym. Ograniczenia dla konstytucyjnych praw oskarżonego wynikające z niejawności znakomitej większości materiału dowodowego nie są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa, czy porządku publicznego. Jak jednocześnie wskazano powyżej, prowadzą ono do naruszenia istoty prawa do obrony.

Utrzymywanie niejawności materiałów jest szczególnie niezrozumiałe w sytuacji, gdy część z nich ujawniona została opinii publicznej podczas konferencji prasowej zorganizowanej przez Szefa Centralnego Biura Antykorupcyjnego

Skarżącej nie przysługiwały żadne środki zaskarżenia od zarządzenia Sędziego Sądu Okręgowego w W z dnia lipca 2012 r., sygn. akt o odmowie wydania obrońcy Skarżącej kserokopii, bądź odpisów materiałów niejawnych zgromadzonych w sprawie, w tym także oryginału lub kopii notatnika, w którym obrońca sporządzał notatki podczas zapoznawania się z materiałami niejawnymi. Na etapie postępowania sądowego stronom nie przysługuje bowiem zażalenie na zarządzenie o odmowie udostępnienia akt, bądź wydania kserokopii z akt sprawy. Stosownie do art. 159 k.p.k., jedynie na etapie postępowania przygotowawczego na odmowę udostępnienia akt przysługuje stronom zażalenie.

Dlatego też, w ocenie Skarżącej obecny etap postępowania karnego, w którym występuje ona w roli oskarżonej, właściwy jest do złożenia skargi konstytucyjnej. W szczególności, nie byłoby właściwym wnoszenie tej skarg dopiero po prawomocnym zakończeniu postępowania karnego.

Mając na względzie podniesione wyżej okoliczności i argumenty wywodzę, iż doszło do naruszenia gwarancji proceduralnych w postępowaniu karnym, wymagającego stwierdzenia niegodności z Konstytucją wskazanych w *petitum* przepisów.

Mikołaj Piętrzak
Adwokat

W załączeniu:

- 1) Pełnomocnictwo wraz z dowodem uiszczenia opłaty skarbowej,
- 2) Kopia zarządzenia Sędziego Sądu Okręgowego w W z dnia lipca 2012 r., sygn. akt
- 3) 5 odpisów skargi konstytucyjnej wraz z załącznikami;